

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda texnoloji biliklərin formalaşdırılması yolları

Zenfira Vəliyeva

ADPU-nun dosent

E-mail: zenfira_velyeva@mail.ru

Rəyçilər: p.ü.f.d., dos. P.M. Həsənova,
p.ü.f.d., dos.G.V. Sultanova

Açar sözlər: texnologiya, texnoloji biliklər, sadə əmək vərdişləri

Ключевые слова: технология, технология, технологические знания, простые трудовые умения и привычки

Key words: technology, technological knowledge, simple labor ability

“Texnologiya” fənninin tədrisi uşaqların yaradıcılıq qabiliyyətinin formalaşdırılmasına, hərtəfli şərait yaradır. Təlim prosesində uşaqlar fəaliyyət imkanlarını müəyyənləşdirir, problemlərin həlli üçün ideyalar irəli sürür, sadə işləri yerinə yetirir və nəticələri qiymətləndirmək imkanı əldə edirlər.

Texnologiya inteqrativ təhsil sahəsi olub digər fənlərdən bilikləri sintez edən və onların müxtəlif sahələrdə tətbiqini göstərən insan fəaliyyətidir. Eyni zamanda bu fənnin tədrisi uşaqların xarakterinin formalaşdırılmasına, onların mənəvi, intellektual və estetik inkişafına zəmin yaradır. Bunlarla yanaşı həmin fənn vasitəsilə uşaqlar ayrı-ayrı xidmət sahələri üzrə məhsuldar əməyə hazırlanır, onların dünyagörüşü genişlənir. Texnologiya fiziki və əqli əməyin vəhdətindən ibarətdir. Texnologiya fənni əməyə müsbət münasibəti tərbiyə etmək, ümumi mədəniyyəti yaratmaq və məişətə əyi üzrə bilik, bacarıq vərdişlər sistemi ilə tanış olmaq, uşaqlarda texniki təfəkkür yaradıcılığı inkişaf etdirmək vəzifələrinə xidmət edir. Bu fənni öyrənməklə uşaqlar texnologiyalara .aid bilik və bacarıqlara yiyələnir, qarşıya çıxan problemləri həll etmək qabiliyyətləri əldə edirlər. Texnologiya fənninin məqsədi yeni sosial-iqtisadi şəraitdə uşaqların həyata, peşələrə hazırlanmalarını, ümumən bacarıq və . vərdişlərinə yiyələndirmələrini, yaradıcı düşüncə və aktiv fəaliyyət əsasında müxtəlif şəraitlərə asanlıqla uyğunlaşmalarını təmin etməkdən ibarətdir. Texnologiya fənni uşaqlarda özünəxidmət və birgəfəaliyyət vərdişləri, sadə layihələndirmə, tərtibat, modelləşdirmə, dizayn, canlı təbiətə xidmət bacarıqları, ölçü, mütənəsiblik, simmetriya və digər həndəsi anlayışlar formalaşdırılır, sadə konstruksiyalar və yaradıcı işlərin yerinə yetirilməsi üzrə qabiliyyətlərin aşılmasını təmin edir. Texnologiya təliminin məzmununa görə uşaqlar materialları, müqayisə edir və çeşidləyir, müvafiq texnologiyalardan (ölçmə, kəsmə, biçmə, tikmə, toxuma, qatlama, yapma, birləşdirmə və s.) və texnoloji vasitələrdən istifadə edir, sadə məmulatlar hazırlayır, sadə məişət xidmətlərini yerinə yetirir, birgə fəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir, özünün və başqalarının hazırladığı məmulatlara münasibət bildirir, təhlükəsizlik texnikası və sanitariya-giyiyə qaydalarını şərh edir və praktik fəaliyyətdə onlara riayət etdiyinin nümayiş etdirir, yaradıcılıq tələb edən sadə model və layihələr qurur.

“Texnologiya” fənninin əsas məzmun xətlərindən biri uşaqların peşələrlə tanış edilməsini, onların ilkin ümumən bacarıqları və elementar əmək vərdişlərinin yiyələnmələrini təmin etməkdir. Uşaqlar gündəlik həyatda, məişətdə, bu və digər hallarda materialların istifadəsi prosesində iştirak etdiklərindən onlarda texnologiyalara aid bacarıq və vərdişlərin aşılması

zəruri hesab olunur.

Müstəqil respublikamızda uşaqların təlim-tərbiyəsi, azad vətəndaş kimi yetişməsi, sabahın qurucusu olması, öz vətəninə xalqına böyük məhəbbətlə xidmət edəcək bir mütəxəsis kimi yetişməsi üçün onların ilk yaşlarında hələ məktəbəqədər yaşdan, düzgün tərbiyələndirmək vacib və zəruridir. Xalqımızın gələcəyi. olan övladlarımızın hərtərəfli insan kimi yetişməsində onların yüksək savada, dünyagörüşə və bacarığa malik olması üçün respublikamızda təhsilin düzgün qurulması bütün elmlərin düzgün və dərin tədris edilməsi bu gün üçün ən lazımi şərtidir. Məktəbəqədər dövrdən uşaqları peşəyə həvələndirmək və onu düzgün vaxtında seçmək üçün texnologiya təlimi əsas istiqamətləndiricidir. Uşaqlarda düzgün aparılan texnologiya təlimi, peşəyönümü ictimai məhsuldar əməyə şüurlu münasibəti şəxsiyyətin vətəndaş kimi yetişməsini mənəvi cəhətdən formalaşmasının fiziki inkişafının misilsiz amillərindəndir. Bu mahiyyəti, əmək qabiliyyəti, alətlərlə işləmək kimi məsələləri uşaqlara aşılamaqdır.

Texnologiya təliminin məzmununa: ağac, kağız, kardonla məftillərlə, təbii materiallarla və s. işin əsaslarını və xidmət əməyini öyrənmək daxildir. Texnologiya həmişə müəyyən tapşırığı yerinə yetirməklə əlaqədardır. Bu fənnin tədrisi zamanı uşaqlar zehni və əqli qabiliyyətini inkişaf etdirir və fiziki cəhətdən kamilləşirlər. Texnologiya təliminin vəzifəsi aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Uşaqları texniki biliklərlə silahlandırmaq;
2. Texniki təffəklə və qabiliyyətlə zənginləşdirmək;
3. Fiziki və zehni cəhətdən inkişaf etdirmək;
4. Peşələrə olan meyili və marağı artırmaq, peşəseçmək qabiliyyətini açılmaq;
5. Ən sadə alətlər davranmaq bacarıq və vərdişini vermək və s.

Texnologiya təhsil sahəsinin tədrisi prosesində aşağıdakı məsələlərin həll olunması ön plana çəkilir:

- politexnik (çoxpeşəlilik) biliklərin və ekoloji mədəniyyətin formalaşması;
- ev təsərrüfatının və ailə büdcəsinin hesabının aparılması üzrə elementar bilik və bacarıqların aşılanması;
- yaradıcı və kəşfedicilik məsələlərin həlli üçün uşaqlarda müstəqilliyin və qabiliyyətin inkişaf etdirilməsi;
- əməksevərliyin, sahibkarlığın, kollektivçiliyin, insanpərvərliyin, humanizmin, dəqiqliyin, düzgünlüyün, mədəniyyətin, münasib və ünsiyyətin tərbiyə edilməsi. Texnologiya müəyyən üsuldur. İntegrativ təlim texnologiyaları üçün aşağıdakı qeyd olunanlar səciyyəvidir:

- uşaqların aktiv fəaliyyəti;
- tərbiyəçinin uşaqlarla və uşaqların bir-birilə əməkdaşlığı;
- didaktik və başqa oyunlardan istifadə;
- uşaqların qrupda qeyri-ənənəvi yerləşdirilməsi;
- müstəqil düşünmə və sərbəst rəy söyləmək bacarığı;
- başqalarının fikrinə hörmətlə yanaşmaq;
- tənqidi təfəkkürü inkişaf etdirmək;
- nitq mədəniyyətini inkişaf etdirmək.

İnsan övladının dünyaya gəldiyi gündən öyrənmə ehtiyacı vardır və ömrünün sonuna qədər davam edir. İnsanın nizamlı öyrənmə cəhdinin təməlləri isə ilk altı yaşdan başlayır. Bu dövrə erkən uşaqlıq dövrü də deyilir. Erkən uşaqlıq dövrünün təlim-tərbiyəsi ailədə başlayır və məktəbəqədər müəssisəyə daxil olmaqla davam edir.

Azərbaycan son zamanlarda məktəbəqədər təhsil sahəsində qəbul edilmiş qanunlar və qərarlar məktəbəqədər təhsilin önəmini artırmış və hər bir uşağın məktəbəqədər müəssisələrdə təhsil almasını təmin etməyə yönəldilmişdir.

Oyun uşaq həyatının akademiyasıdır. Oyun uşaq həyatının bütün dövrləri üçün vacib fəaliyyətdir. Oyun bir uşaq üçün heç zaman boş vaxtın doldurulması üçün olan fəaliyyət deyildir. Uşaqlar oyunu sadəcə xoş vaxt keçirmək və ya məşğul olmaq üçün oynamamalıdır. Oyun uşaq şəxsiyyətinin formalaşdırılmasına xidmət etməlidir. Bu səbəbdən də oyun uşaqlar üçün təbii öyrənmə və əylənmə üsuludur. Uşaqların təbiəti, böyüklərin əmək fəaliyyətini, cəmiyyətdə baş verən hadisələri dərk etmələrində oyunlar, yaradıcı düşünmə qabiliyyətlərinin inkişafında önəmli bir yerə malikidir.

Oyun prosesində uşaqlar maraqlandıqları hadisələri reallaşdırmağa çalışır ki, bu da onların təxəyyülünü inkişaf etdirir. Bu cür təxəyyül gücü uşaqların sonrakı, həyatına, insanlara, hadisələrə və özlərinə olan baxışın formalaşmasına şərait yaradır. Uşaq oyunlarının son dərəcə sosial olduğunu söyləyən Piaje, oyunu uşaqlar üçün sosial bir davranış şəkili olaraq göstərməklə və sosial bacarıqların qazandırıldığı bir vasitə olaraq dəyərləndirmişdir.

Uşaq həyatının başlanğıcından etibarən necə hərəkət edəcəyini öyrənməyə başlayır. Bu öyrənmənin əsasında işə təlim durur. Uşaqların ətraf aləmi öyrənmələrində, həyatı bacarıqlara, texnoloji biliklərə texnologiya məşğələlərinin rolu böyükdür. Uşaqların əşyaları, hadisələri qavramaq üçün texnologiya məşğələlərinin xüsusi yeri var. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların texnologiya fəaliyyətində ən sevdiyi iş olan kartondan şəkillərin kəsilməsi, plastirindən fiqurların düzəldilməsi, kərpiclərdən, ev, qala düzəltmək və s. kimi işlər həm də onlara zövq verir.

Tərbiyəçi uşaqlara kartondan gül, heyvan yaxud başqa əşyaların hazırlanmasını təklif edir. Uşaq bu tapşırıqları edərkən həmin kəsdikləri şəkil haqqında məlumat toplayır. Öyrəndikləri bilikləri bir-birilə paylaşirlar.

Uşaqların oyun fəaliyyətlərini rəngarəngləşdirmək üçün plastirindən də istifadə edilir. Plastirindən heyvan fiqurları yaxud həndəsi fiqurlar düzəldirlər. Uşaqlar həndəsi fiqurları düzəldərkən sadə riyazi biliklərdə yiyələnmiş olurlar. Tərbiyəçi plastirindən bayraq, gerb düzəltməyi tapşır ki, bu fəaliyyətlər uşaqları milli, vətənpərvər ruhda böyüməyə yönəldir.

Uşaqları daha müxtəlif fəaliyyətlərlə öyrətmək üçün rəngli kərpiclərdən də istifadə olunur. Rəngli kərpiclərdən ev düzəldərkən uşaqlar yaradıcı düşüncələrini ortaya qoymaqla yanaşı bir-birilə də rəqabət yaradaraq daha yaxşı "ev"i düzəltməyə çalışirlar.

Yuxarıda sadaladığımız oyunlar uşaqların zehni və psixoloji inkişafına müsbət təsir edir, kollektivdə işləmək bacarığı inkişaf etdirilir.

Məqalənin aktuallığı. Müasir təhsilin şəxsiyyətyönümlü və həyatı bacarığa əsaslanması məqalənin aktuallığını şərtləndirir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Hazırda uşaqların texnoloji biliklərə malik olması, həyat və fəaliyyətlərində lazimi bacarıqlara yiyələnməsi müasir təhsilin tələb etdiyi amillərdir. Məqalədə bu xasusyyətlərin araşdırılması onun elmi yeniliyini şərtləndirir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən ali və orta ixtisas məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar, eləcə də məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin əməkdaşları istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Əliyeva Ş. Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı, 179 s. 2010.

2. Axundova S. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların həyatında xalq oyunlarının əhmiyyəti. “Elmi əsərlər” məcmuəsi, № 4,1971.

3. Rəhimova S. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların emi fəaliyyətində əməyin rolu. “Məktəbəqədər və ibtidai təhsil”, № 3, 2009.

4. www.bagcam.az

5. www.okuloncesiegitim.com.tr

З. Велиева

Пути формирования педагогических знаний детей дошкольного возраста

Резюме

Глобальные изменения которые произошли в обществе, сделали необходимыми изменения и в области образования. Воспитание молодого поколения, овладевших жизненными навыками, является актуальной проблемой дня. В статье раскрываются вопросы формирования у дошкольников жизненных навыков, роль занятий технологии претворения этих методик в жизнь.

Z. Veliyeva

The ways of forming technological know ledge in preschool aged children

Summary

Global changes in the society have made it necessary to innovate in the field of education. The upbringing of the younger generation, who has had vital skills, is one of today's actual problems. The article focuses on the role and functioning of technology workshops in the shaping vital skills for preschool children.

Redaksiyaya daxil olub: 17.04.2019